

GYDŪNAS: MOTINA YRA TARSĪ MEILĖS UGNĪ NAMUOSE KURSTANTI VAIDILUTĖ

Rima PALIJANSKAITĖ

Motinos dienos proga parašyti ir motinystės temą vienaip ar kitaip paliečiantys Vydūno straipsniai išryškina moterų dvasingumo ir jų doros svarbą, nes jos lemia savo vaikų būtį, o kartu – tautos ateitį. Tad išreikšdamas didelę pagarbą ir pastebėdamas ryškesnį moters žmoniškumą, Vydūnas kartu pabrėžia ir itin didelę motinos atsakomybę.

1939 metais rašytą savo straipsnį „Mergytė – Mergaitė – Nuotaka – Motera – Motina“ Vydūnas pradeda apmąstydamas motinos reikšmę: „Motinai skiria dieną dabar įvairios tautos. Ir visokiu būdu motinas prisimena. [...] Ir klausiaus labai mielai, kas Lietuvoje tą dieną ir jos savaitę kalbėta. Visur mėginta skelbti ypatingą motinos reikšmę šeimai, tautai ir apskritai žmonių gyvenimui. Pasiklausydamas tiek kalbų, jaučiaus šį kartą skatinamas pridėti ir pats savo žodį.“ (*Čia ir toliau Vydūno kalba netaisyta – red. p.*)

Vydūnas klausėsi Motinos dienos proga transliuojamų laidų per Lietuvos ir kitų valstybių radiją. Šiose laidose turbūt buvo išsakyta daug gražių žodžių apie pasiaukojančią motinos meilę ir rūpestį savo vaikais. Rašydamas savo straipsnį, Vydūnas tarsi sugrįžta į savo vaikystę: prisimena patirtą nuostabą, susidūrus su visiškai kitokiu (nei jų, berniukų) vidiniu mergaičių pasauliu bei jų elgesiu, turtingesniu jų vidiniu gyvumu, gebėjimu rūpintis kitais; prisimindamas savo motinos pavyzdį, apmąsto moterų ypatumus, jų reikšmę šeimoje, kur „savo namus ji šildo ir nušviečia kaip kokia šventa ugnis“. Vydūnui atrodo ypatingai svarbu, koks yra motinos „vidinis gyvumas“ – mintys, jausmai ir emocijos – nes tai lemia vaiko asmenybę, jo būtį ir sveikatą.

Prieš 76 metus Vydūno užrašyti žodžiai apie moterį – motiną gali būti įkvėpimo šaltiniu motinoms ir šiandien, nes išryškinama jų, kaip savo vaikų dvasinio pasaulio kūrėjų, svarba. Pasak Vydūno, jos savo prigimtimi esančios artimame sąryšyje su pačia visumos esme – su pačiu Kūrėju, iš kurio „visa pareina“:

„Kiekviena motera, ar ji šiokia, ar tokia būtų, stovi glaudžiau Kūrėjo Valioje kaip vyras. Todėl ji Aukščiausiąjį ir aiškiau atspindi negu jis. [...] Gamtos mokslo pastebėta, kad visas gyvenimas pagrįstas globa. Ir suprasta, kad regima gyvybiškumo tarpininkė, jo globėja ir skleidėja yra motera – motina. Ji išmanoma tiesiog kaip gyvybės slėpiningumo pranašė. Aiškus čia saitas su tuo, kad vėl tikyba daugiau reiškia žmonių gyvenime. Žmonės vėl pradeda numanyti, kad visi mes esame Amžinojoje gyvybėje, kad gyvename Dievuje, o

motera – motina yra Jo Meilės atšvaista. Taip tai motina užima visai ypatingą vietą Aukščiausiojo tarnyboje. Mūsų tautoje ji jaučiama kaip nauja Vaidilutė. O beveik dar daugiau. Ji ne tik kursto šventos meilės ugnį savo namuose, bet ir atsiveda į juos kitas sielas, naujus žmogelius, vaikus. O su tuo siejasi ir tolimesni reikalai. [...] Tiesa, ji turi gimdyti, bet kartu ir kita ką pasiekti. Gimdydama ji turi vaikams prigimti ir jų tėvui žadinti visas žmoniškas dorybes ir taurybes. Su savo meile ji turi juose sukelti esmiškas žmoniškumo galias, visa, kas gera, teisinga, gražu. Ne tik sveiką kraują ji turi vaikui suteikti, bet ir sveiką skaistų vidinį gyvumą ir taip tapti vaikui palaiminimu. Tame glūdi motinos ir šeimos svarbumas tautai ir žmonijai. [...] Sakyta: Iš Jo, Jame ir Jopi yra visi daiktai. Ir kuo aiškiau – patys žmonės. O motina, kad gimdymu ir auklėjimu sukurtų savo vaikams galimumą augti – Dievopi.“

Motina ir jos gimtoji kalba

Motinos diena skirtas Vydūno straipsnis „Lietuvės motinos uždavinys tremties gyvenime“ buvo parašytas 1952 m., laikraščio „Tremtis“ redakcijai pageidaujant. Nors dabar – ne tremties metai, bet genami skurdo ir kitų socialinių priežasčių, į svečias šalis išvyko daug lietuvių. Svetur, svetimoje kalbinėje aplinkoje jie augina vaikus ir susiduria su panašiais klausimais, kurie gvildenami šiame Vydūno straipsnyje. Ne kartą teko išgirsti močiučių, o ir pačių motinų apgailestavimą, jog su savo vaikais (anūkais) jos negalinčios kalbėti savo gimtąja kalba... Šių vaikų motinos nuo pat kūdikystės su savo vaikais kalbėjo savo vyro ir gyvenamojoje šalyje vartojama valstybine kalba. Vaikams paaugus, motinos ragino vaikus mokytis lietuvių kalbą iš gražių vadovėlių, bet vokiškai (angliškai) kalbantys vaikai didelio entuziazmo, deja, nerodė netgi ruošdamiesi kelionėn į Lietuvą.

Vydūnas teigia, jog „reikalinga ir naudinga išmokti svetimą kalbą ir jomis kartais apsireikšti. Bet motinai kalbant su vaikais lietuviškai visu motinišku širdingumu, vaikai giliai paveikiami širdyje ir sieloje. Tada vaikai ir aiškiai numano, kad su motinos kalba jie savo viduje giedrėja, šviesėja, skaidrėja. Ir tuo įsirodo, kas yra motinos uždavinys tremtyje“. Vaikų sielas paliečiantį vidinį „gyvumą ir pasišventimą žmogus tegali tikriausiai apreiškinti motinos kalba“. Tad bendravimas su vaiku gimtąja kalba – kartu ir vaiko esmės, jo vidinių galių žadinimas. Kai kurių skirtingų tautybių žmonių santuokas sudariusių patirtis rodo, kad su savo vaikais motinai kalbant savo gimtąja kalba, o tėvui – savąja kalba, jie puikiai išmoka abi kalbas ir tai tampa didžiu jų turtu, o ne sunkenybe.

Kalbėjimą su vaiku ne gimtąja, o svetimą kalbą, Vydūnas laiko sąmoningumo stoka ir vidinio gyvenimo nevertinimą bei daiktiškumo sureikšminimą. Kalba yra svarbi

kiekvieno žmogaus tapatybės dalis. Vydūnas teigė, kad vaikas savo esme yra toks pat žmogus, kaip ir suaugęs. Jis nėra, beje, ir „baltas lapas“, kurį – tarsi kokią tuščią statinę – būtų galima užpildyti vienokiu ar kitokiu turiniu, nes jo esmėje slypi prigimtiniai dvasiniai klodai, kuriuos reikia pažadinti. Taip žvelgiant į vaiką, motinos vaidmuo tampa be galo svarbus. Ji, praleisdama didžiąją laiko dalį su mažu vaiku nuo pat jo pradėjimo, iš esmės formuoja jo asmenybę ir lemia dvasinę sveikatą. Vydūno manymu, šviesios motinos mintys ir jausmai yra vaikui didis turtas, bet jeigu jos negatyvios – tai tolygu prakeiksmui, nes tai veikia vaiką tarsi nuodai. Tėvo vaidmuo čia svarbus tuo, kad jis gali turtinti šeimą dvasinėmis vertybėmis ir puoselėti joje pačias šviesiausias mintis bei jausmus.

Tikroji motinėle

1934 m. Vydūnas parašė Motinos dienai skirtą veikalėlį „Tikroji motinėle“. Čia motinos sąvoka išplečiama iki gimtosios kalbos, Tėvynės ir „visko, kas gyva“. Sapne *Gryta* kalbasi su savo prieš 12 metų mirusia motina. *Sapno balsu* kalbanti motina padeda *Grytai* uvokti ir išvysti savo šeimos genealogiją – „visą eilę motinėlių!“ Motina jai taria: „O per visą tą eilę tekėjo gyvybė ir teko – tau! [...] Ir teko tau meilė iš pat Aukščiausiojo!“ Motina pabrėžia, jog visa ši „motinėlių eilė“ kalbėjo lietuviškai. Mirus motinai ir *Grytai* tapus našlaite, ją savo namuose priglaudė Ašmantienė, ir ji esanti „tikroji motinėle“, nes, anot *Sapno balso*, „Mano žodžiais ji ir kalba, ir niūniuoja mano balsu mano daineles. [...] Mano ji yra širdingumo dalis.“ Motiniškumas siejamas su gimtąja kalba bei kultūra ir nuoširdžia meile, globa: „Kuri yra tikrai širdinga ir meilinga, toji yra tikroji motinėle.“ Motinos meilė tapatinama su Viešpaties meile, Dievu, kuriame esanti mirusioji motinėle ir toji, kuri ja dabar rūpinasi.

Ašmantienės sūnūs *Vydas* ir *Vyris* tąkart sapnavę kiek kitokį sapną: sapne „didžioji boba“ jiems dėjusi geležinę kaukę „ant galvos ir veido“; vienam jų pernelyg didelė kaukė „smuko per visą kūną ir spaudė širdį. [...] Ir širdis taip suveržta, kad vos begalėjau kvėpuoti“. Berniukų sapne „geležinė boba“ simbolizuoja prievarta brukamą svetimą kalbą – jiems mokykloje kalbėti lietuviškai neleidžiama, o vokiečių kalbą jie verčiami laikyti savo gimtąja kalba ir taip netgi meluoti. Lietuvei motinai kalbant su vaiku vokiškai, ji palyginama netgi su pamote.

Gryta ir jos suorganizuoti vaikai savo posmuose tapatina motinos gimtąją kalbą ir jos meilę, tikrąją motina įvardydami tą, kuri „palaiko, kas paveldėta“, nes tai skirta paties Dievo:

*Mūs', Viešpatie Dieve,
Pats Tu ir skyrei motinai žodelį,
kuriuo galėtų reikšt širdies balselį,
ir Meilės išmintį suprast mums leisti,
taurumą savo visą mums paskleisti.*

Vokiečiams niekinant lietuvių kalbą ir ją ujjant iš mokyklos Mažojoje Lietuvoje, savo kalbos ėmė vis dažniau gėdytis ir išsižadėti patys lietuviai. Vydūnas apysakoje „Avelė“ išjuokia tuos, kurie peikia visa, kas lietuviška, ir giria visa, kas vokiška. Kai kurios lietuviškos motinos stengėsi su vaikais kalbėti vokiečių kalba netgi tuomet, kai menkai ją temokėjo; dainuoti menkai suvokiamas vokiškas lopšines kūdikiui, užuot dainavusios gerai žinomas lietuviškas lopšines. Vokiškai lietuviškos motinos kalbinamo vaiko netylančiu verksmu komedijoje tarsi pasakoma, jog taip kenkiama pačiam vaikui. Vokiškos lopšinės žodžius vėblenančiai verkiančio kūdikio motinai priešpastatoma lietuviškos, savąjį kūdikį greitai nuraminanti lietuviška lopšinė.

Nuotraukose: Vydūno tėvai ir seserys Magda ir Marija; Vydūnas prie tėvų kapo Pilkalnyje.

Nuotraukos darytos apie 1900 metus

Iliustracijos – iš Kintų Vydūno muziejaus.

Gegužė 1, 2015

© Šilainės sodas.